

FAZAKAS IDA

Az iskolai pályaeorientációs tevékenység új módszertani lehetőségei

A téma bemutatása

A pályaeorientáció megjelent a Nemzeti Alaptanterv (NAT) Életvitel és gyakorlati ismeretek műveltségi területén belül részterületként. Ez jelentős előrelépés a nevelői munka lehetőségeinek bővülésében. További esélyt adott a kerettanterv, amely a szakiskolák számára kötelezővé tette a pályaeorientáció oktatását.

Romániában, a tanügyi reform keretében részben visszaállították a 70-es évekig működő iskolapszichológusi hálózatot, a Pszichopedagógiai Tanácsadó Központokat/Kabineteket. További lehetőséget jelent a tanácsadó órák bevezetése (85/1995. számú Tanügyi Törvény) a szakiskolákba, amelyet folyamatosan terjesztenek ki az általánosan képző iskolákra is.

Mindkét országban lezajlott fejlődési tendenciákból következik, hogy a megváltozott gazdasági, piaci körülmények miatt az iskola nem zárkozhat el a pályaeorientáció témakörétől.

Szemléletváltás

A pályaeorientáció fogalma, amely felváltotta a 90-es években a pályaválasztást, nem honosodott meg egyik országban sem. A váltásra ezért volt szükség, mert az 50-es években éles vita bontakozott ki a kutatók között a pályaválasztási döntés statikus, illetve folyamatjellege témakörében. Ginsberg (1951) (In Szilágyi, 2000) statikus és irreverzibilis folyamatnak tartotta a pályaválasztást megalapozó döntést. Super (1968) (In Szilágyi, 2000) felvetette a pályafejlődés fontosságát, és így a pályaválasztást folyamatnak és kompromisszumok sorozatának definiálta.

A 70-es években a magyar kutatók, Csirszka (1966), Völgyesy (1976), Ritoókné (1986), Szilágyi (1979) hasonló következtetésre jutottak kutatásaik alapján. Az új szemléletmód fejeződik ki a pályaeorientáció fogalmában,

amelynek keretében az iskolának nem egy döntésre kell felkészítenie a fiatalt, hanem a munka világában történő folyamatos tájékozódásra, orientálódásra. A folyamatjelleg miatt az iskola számára nehéz a pályorientáció vállalása, mert nehezen köthető az iskolai struktúrájához (felmérő, bizonyítvány stb.).

A 60-as években megkezdődött Magyarországon a vita a pályaválasztási érettség kialakíthatóságáról, és igen jelentős előrelépés volt annak elfogadása, hogy ez tizennégy éves korra igen jó pedagógiai ráhatások mentén sem alakul ki feltétlenül. Rókusfalvy (1969) és más szerzők hasonlóan a nemzetközi szakirodalomban megfogalmazottakhoz a pályaerettség kialakulását szélesebb időintervallumra helyezték (14–16 év), amely ellentétben állt mind a magyar, mind a román iskolarendszer váltási, illetve döntési pontjaival.

Mindezek az előzmények érthetővé teszik, hogy az elmúlt években a biztosított keretek ellenére sem fogadja be szívesen az iskola a pályorientációs tevékenységet.

A pályorientáció tartalma

A pályorientáció tartalmának meghatározását számos elmélet alapján kísérrelhetjük meg (Ginsberg, 1951; Super, 1968; Conger, 1989; Szilágyi-Völgyesy, 1996), amelyekben azonban közös elem a munka világában történő eligazodás megalapozása. Általában a sikeres pályaválasztási döntést egy olyan tájékozódási folyamatnak tartják, amelyben a fiatal az adott életkornak megfelelő önismerettel, öndefinícióval rendelkezik. Ismeri annak a társadalmi környezetnek a gazdasági jellemzőit és képzési lehetőségeit, valamint valódi ismeretei vannak a pályák világáról. Ezek szerint a pályorientáció tartalmát az önismeret, a képzési lehetőségek ismerete és a pályaismeret jelenti. Jelentős különbség van azonban abban, hogy az iskolai nevelőmunkában az információk átadását milyen tematika alapján szervezzük, illetve hogy a fentebb megfogalmazott három fő komponensből melyet tekintjük kiindulási alapnak.

Az iskolai pályorientációs munka szempontjából a pályaismeret mint információmennyiség strukturálható oly módon, hogy több eleme hasonlít a tantárgyak felépítéséhez, (pl. rendszerek, osztályozások stb.). Bizonyos sémák mentén megszerezhetők az ismeretek egy-egy pályaterületről. Ennek a témakörnek pedagógiai megközelítése jó kapcsolat lesz a hagyományos iskolai oktatás és az új szemléletű pályorientációs munka között.

A pályorientáció tartalma interdiszciplináris szemléletű ismeretanyag, amely pszichológiai, közgazdasági, jogi és munkatudományi ismereteket tartalmaz. Az interdiszciplinaritás mint szemlélet eltér az iskolai hagyományos tudományterületen, illetve szakterületen alapuló ismeretanyag felosztá-

sától. Emellett a pályorientáció definíciója is mutat különbséget a megszokott pedagógiai szemlélethez képest. „A pályorientáció egy olyan folyamat, amely a tanuló egyéni igényeinek figyelembevételével segíti a megfelelő pálya, szakma kiválasztását a lehető legszélesebb információnyújtás révén” (Szilágyi, 2000).

A definíció hangsúlyozza a folyamatjellegét, amely az iskolai munka szakaszos jellegével szemben új követelményt jelent. Az orientáció funkciója, hogy előrelátható élethelyzetnek megfelelő támogatást nyújtson a tanulók számára individuális igényeiket figyelembe véve, szintén eltér a hagyományos iskolai feladatoktól. Ez a megközelítés a hangsúlyt az individuális elemekre helyezi, a tanuló igényei szerinti fejlesztést és támogatást ajánl, szemben az előre kidolgozott elvek szerinti támogatással (Szilágyi, 2003).

A pályorientációhoz kapcsolódó igen fontos fogalom az öndefiníció, amelyen azt a képet, véleményt, értékelést értjük, amelyet valaki saját magáról megfogalmaz (Super, 1951). A pályorientáció folyamatában az öndefiníció kialakításához meghatározott személyiségtulajdonságok megismerése és elemzése révén juthatunk el. Ezek a kiemelt személyiségtulajdonságok: az érdeklődés, képesség, érték, munkamód (Szilágyi, 1995).

A másik kiemelten fontos terület a pályorientációs folyamat szempontjából, a pálya, illetve a munka világában való eligazodás.

A munkatudományi ismereteken belül a pályaismeret mint speciális tudást kell a tanulóknak elsajátítaniuk. A pályaismeret jelentősége részint a munkavégzés racionálisabb megoldása szempontjából nőtt meg, részint a pályák differenciálódása miatt, mert az így keletkezett információmennyiség nehezen feldolgozható. A pályaismeret két nagy területből áll, egyik a pályák osztályozási rendszere, amely részben tükrözi a gazdaság fejlettségi szintjét is. Ezt a tanulóknak számára a szakmacsoportok bemutatásával tehetjük szemléletessé. A második terület a foglalkozási profilok tartalma. A foglalkozási profilok adják azokat az információkat a pályákról, amelyek alapul szolgálhatnak a pálya kiválasztásához. Az első tudatos pályaleírások a XIX. század végén jelentek meg, és fejlődésnek a fejlett gazdasággal rendelkező országban indultak. A pályaismeret a pályorientációban egyrészt a foglalkozási profilok (pályaleírás) megismertetését, illetve az osztályozási rendszerek bemutatását jelenti (Völgyesy, 1995). A tanulók pályaismeretéből következik, hogy ha kevés foglalkozást, pályát, tevékenységet ismernek, akkor ezen szűk ismeretek természetesen gyengítik a pályaválasztás sikerének esélyét. Ezért is fontos, hogy a tanulók széleskörű pályaismeretet szerezzenek az orientációs folyamatban, ami nemcsak a pályák nevének ismeretéből áll, hanem a pályákhoz kapcsolódó tevékenységek és eszközök, anyagok ismeretéből is.

Az iskolai orientáció gyakorlati lehetőségei

Az iskolai pályaválasztási döntés előkészítési tevékenységének igen nagy hagyománya van Magyarországon. A 60-as évek végétől és a 70-es években pályaválasztási felelősök dolgoztak az általános és középiskolákban, ahol meghatározott órakeretben foglalkoztak a tanulók pályaválasztási döntésének előkészítésével (Szilágyi, 1994). A 70-es évek gyakorlatában többféle módszer alakult ki az orientációban, de mindezek a működő eszközök és módszerek már a 80-as évek közepétől szakismeret- és szakemberhiány miatt eltűntek a magyar iskolarendszerből, a 90-es évek közepétől az iskolai pályorientációs tevékenység fellendülését a NAT bevezetésétől várjuk.

Az átmeneti időszakokban, amikor Magyarországon a pályorientációs tevékenység nem kiemelt terület volt, akkor is mindig megmaradt az osztályfőnöki munkatervekben. Az egyik lehetőség az iskolai pályorientációs tevékenységre, hogy egy olyan iskolára szabott tantervet és tanmenetet dolgozzanak ki, ahol évfolyamokra bontva mind az osztályfőnöki munkában, mind a tantárgyakban részletezett feladatokat határoznak meg. Az osztályfőnöki órákhoz lenne köthető a tanulók önismeretének a fejlesztése, a szaktárgyakban meghatározott tananyagokban előre megtervezett módon, a tantárgyakhoz illeszkedő pályákra vonatkozó ismeretet is tanítják. Ilyen tantervek vannak Európában, például a Németországban (Bajorországban). Léteznek olyan modellek is, ahol ugyanez a folyamat az iskolába kihelyezett szakemberrel folyik. Az iskolában a kihelyezett szakember az, aki az orientációhoz kapcsolódó összes tevékenységet ellátja, így a csoportos és egyéni tanácsadást is, ő szervezi azokat az információkat, amelyekre az iskola tanulóinak szüksége van, meghív olyan szakembereket, akik információkat tudnak adni pályákról, konkrét munkahelyi lehetőségekről, vagyis általában az egész orientációs folyamat az iskolában zajlik (pl. Kanada). Ebben a modellben a pályaismeret nem a tantárgyakon keresztül jut el a tanulókhöz, hanem speciális foglalkozásokat szervez az iskolai tanácsadó tanár arra, hogy a tanulók pályaismerete megfelelően alakuljon. Ebben az esetben önálló órakeretet kap ez a foglalkozás.

A koncepcionális kereten túl természetesen az iskolák különbözősége, sokszínűsége is befolyásolhatja mindazokat az orientációs formákat, amelyeket a tanulók pályaválasztási döntéseinek megalapozásához alkalmaznak (Szilágyi, 1994).

Kutatás

Kutatásomban szeretném feltárni azokat a pedagógiai, neveléslélektani feltételeket, amelyek az iskola illetve az oktatás valamennyi színterén integ-

rálják a pályaorientációt mint a nevelési folyamat egyik értékes elemét. Jelen dolgozat célja megvizsgálni és összehasonlítani a két országban (Románia és Magyarország) az iskolai pályaorientációs tevékenységre vonatkozó ajánlásokat, rendelkezéseket és törvényi szabályozást. Feltételezzük, hogy mindkét országban az iskolai pályaorientációs munkára vonatkozó rendelkezésekben és törvényi szabályozásokban hasonló fejlesztési elemeket találunk, és ezek összhangban vannak a szakirodalomban megfogalmazott fejlesztendő önismereti és információs elemekkel.

A kutatás módszere dokumentumelemzés, tanulmányozzuk a Romániában és Magyarországon meglévő rendelkezéseket, törvényeket. Romániában a 85/1995. számú Tanügyi Törvényt, az Oktatási, Kutatási és Ifjúsági Minisztérium (röviden Oktatási Minisztérium) 4683. számú minisztériumi rendeletét, illetve az Oktatási Minisztérium Nemzeti Curriculum Bizottsága pályaorientációs curriculumának fejlesztési területeit (3458. számú minisztériumi rendelet) vizsgáljuk meg. Magyarországon a NAT pályaorientációra vonatkozó fejlesztési követelményeit vizsgálom meg, szűkebben a 8. évfolyam végére vonatkozó tananyag követelményét.

A dokumentumelemzés eredményei

A) Pályaorientáció a magyar iskolarendszerben

A 130/1995. (X. 26.) kormányrendelet mellékleteként jelent meg a Nemzeti Alaptanterv. Általános fejlesztési követelményeket tartalmaz, műveltségi területekre, évfolyamokra bontva. A NAT-ban megjelenik a tanítandó tananyag, fejlesztési követelmények és az a minimális teljesítmény, amelyet a tanulóknak teljesíteniük kell.

Az ezekhez szükséges oktatást, tananyagot, feltételeket és eszközöket minden iskolában biztosítani kellene. A követelmények a pedagógusok számára is feladatokat jelentenek.

A pályaorientáció mint műveltségi terület jelenik meg a NAT-ban, amely a következőket írja:

„A pályaorientáció általános célja, hogy segítse a tanulók pályaválasztását. Összetevői: az egyéni adottságok, képességek megismerésén alapuló önismeret fejlesztése, a legfontosabb pályák, foglalkozási ágak tartalmának, követelményeinek és a hozzájuk vezető utaknak, lehetőségeknek, alternatíváknak tevékenységek és tapasztalatok útján történő megismerése, a lehetőségek és a valóság, a vágyak és a realitások összehangolása. Tudatosítani kell a tanulóknak, hogy életpályájuk során többször pályamódosításra kényszerülhetnek.

Az iskolának – a tanuló életkorának megfelelően és a lehetőségekhez képest – átfogó képet kell nyújtania a munka világáról. Ennek érdekében olyan feltételek, tevékenységek biztosítására van szükség, amelyek elősegíthetik, hogy a tanulók kipróbálhassák képességeiket, elmélyedhessenek az érdeklődéseiknek megfelelő területeken, ezzel is fejlesztve önismeretüket és pályaismeretüket.

A pályaaorientáció csak hosszabb folyamat során lehet eredményes és csak akkor, ha a különböző tantárgyak, órán és iskolán kívüli területek, tevékenységek összehangolásán alapul.”

A NAT jó keretet ad a pályaaorientációs munkához, hiszen megjelennek benne a pályaaorientáció tartalmára vonatkozóan a szakirodalomban leírt fejlesztési követelmények.

„A NAT nemzeti európai és demokratikus értékrend mellett kötelezte el magát, és lényegében keretszabályozásként működik. Miután a NAT nem szabályozza azokat a formákat, ahogyan a pályaaorientáció megvalósítható, többféle megközelítési lehetőségben gondolkodhatunk. Felfogásunk szerint a pályaaorientációhoz kapcsolódó ismeretek (önismeret, pályaismeret stb.) speciális felkészültséget igényelnek a tanároktól, ezért a pályaaorientációs foglalkozások számára önálló órakeretet és megfelelő szakembereket célszerű biztosítani” (Szilágyi–Völgyesy, 1996).

A Nemzeti Alaptanterv az általános iskola végére a következő fejlesztési követelményeket sorolja fel:

1. Az eredményes pályaválasztás pszichés összetevői: – önismereti elemek
 - A) Tudatosuljon a tanulóban a pálya és személyiség megfeleltetésének jelentősége
 - B) Legyen képes felismerni az önismeret szerepét a helyes pályaválasztásban, megismerni a saját képességeit és azokat a valóságban kipróbálni
 - C) Értse az érdeklődés szerepét a pályaválasztásban.
 - D) Legyen képes mérlegelni a saját pályaválasztási lehetőségeit.
 - E) Legyen képes elfogadni az esetlegesen bekövetkező pályamódosítás szükségességét.
2. Pályaismeret
 - A) A tanuló legyen képes megszerezni a munka világáról eddig szerzett tapasztalatait és ismereteit.
 - B) Tudja összehasonlítani az egyes pályák jellemzőit (azonosságok, különbségek), felismerni az egymást helyettesítő pályacsoportokat.
 - C) Tudjon önállóan tájékozódni a pályaválasztási dokumentumokban.

A pályaaorientációs tananyag követelményei

<p>Tananyag</p> <p>Önismereti elemek A képességek (Tájéoló Képesség öndefiníciós kérdőív képességei)</p> <p>A képesség és teljesítmény összefüggése A munkahelyi ártalmak és a stressz A munkanélküliség állapota és folyamata, az átképzés.</p>	<p>Minimális teljesítmény a 8. évfolyam végére</p> <p>Az egyes képességek fő jellemzői</p> <p>A testi adottságok, a szociális körülmények és a tárgyi tudás szerepe az eredményes munkavégzésben</p> <p>Képességei szintjeinek ismerete a pályaválasztás, illetve pályamódosítás idején.</p>
<p>Érdeklődési területek (Tájéoló Érdeklődés öndefiníciós kérdőív érdeklődési irányai)</p> <p>Az érzelmi viszonyulás és a motiváció szerepe a pályaválasztásban</p>	<p>Érdeklődési területek ismerete</p> <p>Az érdeklődés szerepe a pályaválasztásban</p> <p>Az érdeklődés változékonyságának felismerése</p>
<p>Pályaismeret Pályaválasztási alapfogalmak: pálya, szakma, foglalkozás, beosztás, munkakör, képesítés, képzettség stb.</p> <p>A pályák megismerésének lehetőségei: pályaképek, pályatükrök, pályaszintek, pályaismertetések, foglalkozásleírások, pályaalakmasság, továbbtanulási és szakmatanulási lehetőségek</p> <p>A pályaválasztás dokumentumai, ismeretforrások.</p>	<p>A pályaválasztással, munkavégzéssel kapcsolatos alapfogalmak értelmezése és magyarázata.</p> <p>Tájékozódási képesség a tovább-, illetve szakmatanulási lehetőségekről.</p> <p>Az állásforrások felderítése, a lehetséges segítők.</p>

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy a NAT jó keretet ad az iskolai pályaaorientációs munkához, hiszen megjelennek benne a pályaaorientáció tartalmára vonatkozó, a szakirodalomban is megfogalmazott fejlesztési követelmények, önismereti elemek (érdeklődés, képesség), pályaismeret. A NAT ugyanakkor keretszabályozásként működik, nem szabályozza azokat a formákat, ahogyan a pályaaorientációs tevékenység megvalósítható, így véletlenszerű, hogy egy iskola figyelembe veszi-e ezeket az ajánlásokat, vagy

sem, biztosít-e ehhez önálló órakeretet. Arra vonatkozóan sem találunk szabályozást, hogy milyen speciális felkészültség szükséges ahhoz, hogy valaki pályaaorientációs tevékenységet végezzen.

B) Pályaaorientáció a román iskolarendszerben

A pályaaorientációs tevékenységet Romániában a 85/1995. számú Tanügyi Törvény, a Oktatási, Kutatási és Ifjúsági Minisztérium (röviden Oktatási Minisztérium) 4683. számú minisztériumi rendelete, illetve az Oktatási Minisztérium Nemzeti Curriculum Bizottsága által megfogalmazott 3458. számú minisztériumi rendelet szabályozza. Nem lehet még egységes képet kialakítani arra vonatkozóan, hogy milyen általános fejlesztési követelményeket fogalmaznak meg a rendeletek, törvények, de kísérletet teszünk néhány fontos elem kiemelésére.

A 84/1995. számú Tanügyi Törvény lehetőséget teremt a Megyei Pszicho-Pedagógiai Tanácsadó Központok létrehozására és működtetésére. A központok működését az 1998-ban megjelent, majd többször javított 4683. számú minisztériumi rendelet szabályozza.

A rendelet előírásai szerint minden megyében létre kell hozni a Pszicho-Pedagógiai Tanácsadó Központot. A tanácsadó központok szervezeti és pénzügyi szempontból a Megyei Tanfelügyelőség alárendeltjei, az köteles helyet és pénzt biztosítani a működésükhöz. A Pszicho-Pedagógiai Tanácsadó Kabinetek azokban az oktatási intézményekben alakíthatók ki, ahol a tanulók száma eléri a 800 főt (azok a kisebb létszámú iskolák, ahol a tanulók létszáma nem éri el az 500 főt, csoportosulva alakíthatnak ki iskolaközi kabinetet). A működéséhez szükséges megfelelő termet az iskolának kötelessége biztosítani. A szakmai felügyeletet a tanácsadó központ vezetője biztosítja.

A Pszicho-Pedagógiai Tanácsadó Központ szervezeti felépítése: a központ vezetője, tanácsadó tanárok (végzettségüket tekintve lehetnek pszichológusok, pszichopedagógusok, szociológusok, szociálpedagógusok, akik tanári végzettséggel is rendelkeznek), kisegítő személyzet (titkár, szociális munkás).

A tanácsadó tanárok munkaideje két részre van bontva: a tanulókkal közvetlenül történő tevékenységek (18 óra hetente), illetve a tanácsadók önálló feladatai (22 óra hetente).

A tanácsadó tanár feladatait a következőkben fogalmazza meg a rendelet, (nem térünk ki külön a központban és a kabinetekben dolgozó tanácsadók feladatkörei közti különbségre).

- Információt és tanácsadást nyújtanak tanulók, tanárok, szülők számára különböző témákban (pl. önismeret, iskolai alkalmazkodási képesség stb.) egyéni és csoportos formában.

- Segítik az iskolai alkalmazkodást, a tanár-diák, diák-diák, iskola-család, iskola-helyi közösség kapcsolatok hatékonyabbá tételével.
- Részt vesznek az iskolai kudarcok, a magatartási zavarok, valamint az iskolaelhagyás megelőzésében.
- Elvégzik a tanulók pszichológiai vizsgálatát az iskola, a szülők, vagy a Tanfelügyelőség kérésére, iskolai kudarc, iskolaelhagyás esetén, és konfliktushelyzetekben.
- Pályaorientációs programokat javasolnak és szerveznek az iskolában.
- Jelentéseket készítenek a végzős osztályok továbbtanulásáról.
- Támogatják a tanárok és osztályfőnökök módszertani munkáját.
- Szakirodalmat gyűjtenek össze a tantestület számára, és folyamatosan tájékoztatják őket a továbbképzési lehetőségekről.

Az általános iskola ötödik osztályától kezdődően bevezetésre kerültek a tanácsadói órák, amelynek tartalmát az Oktatási Minisztérium Nemzeti Curriculum Bizottsága szabályozza.

A pályaorientációs curriculum struktúrája a következő:

- a) általános kompetenciák vázolója,
- b) értékek és attitűdök kijelölése,
- c) specifikus kompetenciák (az általános kompetenciák lebontása és tartalmak hozzárendelése),
- d) módszertani javaslatok.

a) Az általános kompetenciák közé a curriculum a következőket sorolja:

1. a tanuló önértékelésének és saját személyéhez való pozitív viszonyulásának fejlesztése,
2. az iskolában, családban, kortárs csoportban, valamint a munka világában szükséges interperszonális készségek fejlesztése,
3. a teljesítmény és a siker biztosításához szükséges információ-szervező készségek használata,
4. a karriertervezés és a munkaerő-piaci feltételekhez való optimális alkalmazkodás érdekében a tanuló személyes erőforrásainak fejlesztése valamint az oktatási és szakmai kínálatban való eligazodás segítése,
5. az életstílus tudatos alakításához szükséges készségek fejlesztése.

b) A curriculumnak az értékekre és attitűdökre vonatkozó javaslatai a következők:

- önismeret, önbizalom, valamint bizalom másokban,
- a tanuló önmagához és másokhoz való pozitív viszonyulása,

- a sikeres karrier és a munkaerő-piaci feltételekhez való hatékony alkalmazkodás érdekében a folyamatos információgyűjtés és önfejlesztés,
 - az életstílus minősége iránt tanúsított érdeklődés és pozitív attitűd.
- c) *A specifikus kompetenciákat* az általános kompetenciákból vezeti le, valamint tartalmakat rendel hozzájuk. A következőkben a pályorientációhoz kapcsolódó részeket emelem ki:

1. A tanuló önértékelésének és saját személyéhez való pozitív viszonyulásának fejlesztése
 - a személyes hatékonyság fogalmának leírása az énkép és önértékelés viszonylatában,
 - a személyes jellemzők, értékek, érdeklődés, képességek és készségek elemzése,
 - a kitűzött célok elérésének útjában álló főbb akadályok identifikálása,
 - a személyes erőforrásokkal való gazdálkodás hatékonyabb módozatainak identifikálása,
 - a tanuló önmagával szembeni pozitív viszonyulását szolgáló készségek, attitűdök és viselkedések bemutatása.

A tartalmak közül a következőket emeljük ki:

- érdeklődés, képességek, megismerési készségek, valamint ezek felmérését szolgáló eszközök;
 - kompetenciaérzés, személyes kontroll a feladatok felett, önkontroll, feszültségtűrés, felelősség;
 - önismeret és szakmai önismeret;
 - személyes erőforrások menedzsmentje;
 - a változás fogalma és a szakemberré válás.
2. Az iskolában, családban, kortárscsoportban, valamint a munka világában szükséges interperszonális készségek fejlesztése
 - kommunikációs készségek elemzése (kritikus gondolkodás, problémamegoldás);
 - érzelmi és szociális fejlődést segítő stratégiák elemzése;
 - szülők és kamaszok közti hatékony kommunikáció stratégiáinak elemzése.

Tartalmak: érzelemmenedzsment: érzések tudatosítása, a pozitív és negatív érzések forrásai, vizsgára való érzelmi felkészítő program; passzív, asszertív és agresszív kommunikáció; asszertív kommunikációs technikák;

felelősség és társadalmi bevonódás; emberkereskedelem (okok, megelőzés, erőforrások); a fogyatékos személyek speciális igényei a pályaválasztásban.

3. A teljesítmény és a siker biztosításához szükséges információszerző készségek használata

- a munkaerő-piacra vonatkozó információforrások identifikálása;
- az információ kritikus feldolgozása;
- a problémák megoldása érdekében az információ szintetizálása;
- az élethosszig tartó tanuláshoz szükséges készségek fejlesztésének megtervezése.

Tartalmak: információforrások; a források hitelessége; információgyűjtés a szakmákról; a hatékony tanulás feltételei; az érzelmi intelligencia, empátia, szociális készségek; az élethosszig való tanulás; a tanulók kreativitását fejlesztő program.

4. A karriertervezés és a munkaerő-piaci feltételekhez való optimális alkalmazkodás érdekében a tanuló személyes erőforrásainak fejlesztése valamint az oktatási és szakmai kínálatban való eligazodás segítése

- helyi és regionális munkalehetőségek elemzése;
- a nők, és hátrányos helyzetű személyek munkához jutását gátló sztereotípiák;
- az alkalmazás feltételeinek identifikálása és a munkaköri leírás kitöltése;
- egy vállalkozás profiljának kidolgozása.

Tartalmak: nemekkel szembeni sztereotípiák (férfias, nőies szakmák); hátrányos helyzetű csoportok; alkalmazási feltételek; munkáltató–munkavállaló viszonya; munkajogi fogalmak; személyes készségek, érdeklődés és képességek; szakmai etika; sikeres emberek, sikeres üzlet; döntések és a vélemények változatossága; rövid- és hosszú távú célok megfogalmazása; a szakmai továbbképzés megtervezése; egy üzleti terv.

5. Az életstílus tudatos alakításához szükséges készségek fejlesztése

- az egészséges életstílus kialakítását elősegítő szolgáltatások, információk és erőforrások identifikálása;
- az életstílus és karriertervezés viszonyának elemzése;
- a társadalmi, gazdasági és technológiai változások hatásai az életstílusra és a szakmákra;
- a közösség életébe való beavatkozás stratégiai;
- a foglalkozások egészségügyi kritériumai.

Tartalmak: az életminőség komponensei; életstílust népszerűsítő kampányok az iskolában és a közösségben; az életstílus hatása a karriertervezésre

és a személy fejlődésére; családon belüli erőszak – következmények és megelőzés; a foglalkozás-egészség fogalmak; foglalkozás-egészségügyi programok; stresszmenedzsment;

A curriculum módszertani javaslatokat is megfogalmaz: brainstorming, csoportos beszélgetés, metaforikus gyakorlatok, csoportos gyakorlatok, ön-bemutató, művészeti-kreatív technikák, információgyűjtés, páros gyakorlatok, sajtófigyelés, drámatechnikák, közösségi események szervezése, önkéntes részvétel közösségi programokban, szerepjáték, foglalkozásleírások tanulmányozása, internet használata a munkaerőpiac megismerésére, humán-erőforrás-szakemberrel való konzultálás, önéletrajz-készítés, feladatlapok kitöltése, munkaköri leírás kitöltése, helyi sikeres emberekkel való beszélgetés, plakátok, poszterek, szórólapok készítése az életstílus témakörében, hivatalos dokumentumok megismerése, filmek, riportok megtekintése és megbeszélése, döntéshelyzetek szimulálása stb.

A fentebb javasolt módszerek a tanulókörpontúságot szorgalmazzák, valamint a konvertálható készségek és tudás fejlesztését célozzák.

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy a Romániában ma fellelhető dokumentumok próbálják pontosan szabályozni az iskolai pályaorientációs munkát. A rendeletek és törvények révén szabályozzák a pályaorientáció formáját, a tanácsadó központok és kabinetek létrehozásával lehetőséget adnak a tanácsadó tanár jelenlétére az iskolában, egyben ez szakmai függetlenséget is biztosít számukra. Az iskolai pályaorientációs munkához önálló órakeretet is biztosít, és meghatározza azoknak a szakembereknek a körét is, akik ezt a tevékenységet elláthatják.

A pályaorientáció tartalmára vonatkozóan nagyon általános megfogalmazásokat találunk. Kiolvashatók azok a fejlesztési követelmények is, amelyek a szakirodalom leír, de nem találkozzunk egy koherens gondolkodásmóddal, egy jól követhető, logikusan felépített tantervvel. A curriculumban a pályaorientáció tartalmán messze túlmutató elemekkel is gyakran találkozunk (pl. emberkereskedelem). Elképzelhető, hogy nehézséget jelent a tanácsadó tanár számára a megfogalmazott fejlesztési kompetenciák lefordítása a gyakorlatban, a konkrét tevékenységek megtervezése a tanmenet összeállításakor. Szükséges lenne a curriculum általános kompetenciáinak évfolyamokra való lebontása időkeret hozzárendelésével, hogy követhető, kivitelezhető legyen.

Az a feltevésünk, hogy mindkét országban az iskolai pályaorientációs munkára vonatkozó rendelkezésekben és törvényi szabályozásokban hasonló fejlesztési elemeket találunk, és ezek összhangban vannak a szakirodalomban megfogalmazott fejlesztendő önismereti és információs elemekkel, nagyrészt sikerült igazolni. Erre vonatkozóan a magyarországi szabályozás

koherensebb, jobban követi a szakirodalomban megfogalmazott fejlesztési elemeket, de kevesebb támpontot ad a pályorientáció iskolai megszervezésére. A romániai szabályozás a formai megoldásokat és a szakemberek körét pontosan meghatározza, de nem ad pontos képet a pályorientáció tartalmára, túl tág keretben fogalmazza meg a fejlesztendő kompetenciákat, ami a gyakorlati megvalósítást nehezíti.

Mindkét országban a közoktatási alapidokumentumok (NAT, tanügyi törvény, minisztériumi rendeletek stb.) jó lehetőséget kínálnak az iskolák számára a pályorientáció bevezetésére. A korábban leírt modellekből azt láthatjuk, hogy az optimálisnak vélt rendszer a pályorientáció támogatására több elemből épül fel:

- Az iskolában a pályorientációhoz szükséges önismeret és pályaismeret fejlesztése a különböző tárgyak oktatásában is szerepet kap, és nyomon követhető a helyi tantervekben is. Feltehetően az egyes tantárgyakban kijelölhetőek olyan ismeretek, amelyekhez kapcsolhatóan konkrét pályák, pályakörök tanulhatók meg és ezzel megalapozható a tanulók pályára vonatkozó tudásanyaga.
- Az iskola önálló időkeretet biztosít a pályorientációval való foglalkozásra. Az időkeret végiggondolása azért is fontos, mivel a pályorientációs csoportfoglalkozásokat nem lehet teljes osztálylétszámmal szervezni (a csoport javasolt létszáma 10-12 fő).
- Iskolán kívüli tevékenységeket irányító szolgáltató intézmények, amelyek hozzáférhetőek a tanulók számára, pl. a FIT, és amelyek a tanulók érdeklődésének megfelelően szolgáltatják az információkat.

Ha ez a több elemből álló rendszer szerveződne a két országban, akkor több kihívással kell szembenézniük. Mindkét országban probléma, hogy a meglévő keretet milyen szakemberek töltik meg tartalommal, mivel a pályorientációhoz kapcsolódó ismeretek speciális felkészültséget igényelnek a szakemberek (tanárok, pszichológusok) részéről. Egyelőre az ilyen speciális felkészültségű szakemberek hiányáról beszélhetünk mindkét ország esetén (Fazakas, 2004).

Szükség lenne továbbá önálló időkeret biztosítására az iskolában a pályorientációs tevékenységhez. Itt Romániában biztató jelek mutatkoznak, de természetesen a tanácsadó tanár jelenléte nem általános az iskolákban, és ugyanúgy függ ez a vezető és az adott iskola vállalt értékrendszerétől, mint Magyarországon. A másik összetevője, hogy a romániai curriculumban megfogalmazott követelmények sokrétűsége miatt a rendelkezésre álló órakeret kevésnek tűnik.

Magyarországon a Foglalkozási Információs Tanácsadók (továbbiakban FIT) jó kezdeményezés az iskolán kívüli tevékenységek és szolgáltatások

szervezésére, nyújtására. Ezekben az információs irodákban pályákra vonatkozó információs anyagok (leírások, filmek, CD stb.), számítógépes programok, címjegyzékek, munkalehetőségek találhatóak, amelyek segítik a tanulókat a megfelelő pálya megtalálásában. Szakképzett tanácsadókkal működnek, akik a tanulóknak érdeklődésüknek megfelelően csoportos tájékoztatást, csoportfoglalkozásokat és egyéni tanácsadást tartanak. A munkaügyi kirendeltségek pályaaorientációs programjai, az átképzési központok mind segítséget nyújtanak a tanulóknak, hogy eligazodjanak a munka világában. Romániában hasonló kezdeményezések még nem indultak el. Pályákra vonatkozó információk nehezen fellelhetők, általában a továbbtanulásra, beiskolázásra vonatkozó információk megszerzése is nehezen (nincs országos felvételi tájékoztató, megyei középiskolai jegyzék stb.). Az iskolákban dolgozó tanácsadóknak nem is fogalmazódik meg a munkaügyi kirendeltségekkel való együttműködés fontossága (talán nem véletlenül).

Rövid áttekintés után elmondhatjuk, hogy a pályaaorientációnak helye van az iskolákban, és az optimálisnak vélt rendszer kialakításához a szükséges elemek – több-kevesebb sikerrel – megvannak a magyar és a román iskola-rendszerben, talán a legnagyobb lemaradás még mindig a szakemberek számában vagy a speciális tudás hiányában van.

Irodalomjegyzék:

- 130/1995. (X. 26) Kormányrendelet a Nemzeti Alaptanterv kiadásáról.
Conger, D. Stuart: Irányítás és tanácsadás számítógép segítségével. In: Pályalélektani szöveggyűjtemény. ELTE, Tankönyvkiadó. 1989.
Csirszka J.: Pályalélektan. Budapest. Gondolat Kiadó. 1966.
Fazakas I.: Pályaaorientáció az iskolában – Összehasonlító vizsgálat. Szakdolgozat. Szent István Egyetem, GTK, Elméleti és Alkalmazott Pszichológia Tanszék. Gödöllő. 2004
Legea invatamantului 84/1995.
Mihai Jigau, Magdalena Klein, Liana Stanescu, Liliana Voicu: Ghidul profesorului. Orientare si consiliere vocatinala, CNROP, Bucuresti, 2000.
OMEN nr 4683 din 28. 09. 1998 – Regulamentul de organizare si functionare a centrului de asistentă psihopedagogică și cabinetelor interșcolare de asistentă psihopedagogică, Ministerul Învățământului.
OMEN nr. 3458 din 09. 03. 2004, Programa Scolara pentru Consiliere si Orientare. Pályaaorientáció. Szerk.: Szolágyi K., Hajdú A., Budapest. Kollégium Kft., 2002.
Ritoók P.-né: Személyiségfejlesztés és pályaválasztás. Budapest. Tankönyvkiadó. 1986.
Rókusfalvy P.: Pályaválasztás, pályaválasztási érettség. Budapest. Tankönyvkiadó. 1969.
Szilágyi K.–Völgyesy P.: A pályaválasztási döntéshozókészítés pszichológiai és pedagógiai lehetőségei. Budapest. FPK. 1979.

- Szilágyi K.–Völgyesy P.: Pályaorientáció. Egyetemi jegyzet. Gödöllő. 1996.
- Szilágyi K.: A tanácsadó tanár módszertani lehetőségei az iskolában. Eger, EKTF. 1994.
- Szilágyi K.: Munka- pályatanácsadás mint professzió. Budapest. Kollégium Kft., 2000.
- Szilágyi K.: Pályaorientáció. Budapest. Kollégium Kft., 1995.
- Szilágyi Klára: A tanácsadás módszerei. I-II. GATE. Gödöllő. 2003.
- Völgyesy P.: A pályaválasztási döntés előkészítése. Budapest. Tankönyvkiadó. 1976.
- Völgyesy P.: Pályaismeret. Gödöllő. GATE. 1995.